

OSMANLI ASKERİ KÜLTÜRÜNDE SEFER LOJİSTİĞİ

Osmanlı İmparatorluğu çok erken tarihlerde merkezi ve profesyonel orduyu kurmakla Anadolu'daki beyliklere ve Balkanlar'daki Hristiyan devletlere karşı büyük bir üstünlük sağlamıştı. Avrupa'ya karşı üstünlük sebebi de Osmanlılar'ın çok erken tarihte düzenli ordu tesis etmeleridir. Gerek Osmanlılar'dan önceki Türk devletlerinin gerekse Safeviler ve Akkoyunlular gibi Osmanlı ile çağdaş Türk devletlerinin orduları aşiret kuvvetlerinden meydana gelirdi. Avrupa'da da ordular ya paralı birliklerden ya da prenslerin, kontların, düklerin gönderdiği askerlerden oluşurdu. Kuvvetler arasında bir uyum bulunmadığından birçok problem ortaya çıkardı. 17. yüzyılda, 1618-1648 yılları arasındaki Otuz Yıl Savaşları'nda (1618-1648) bile Avrupa ordularının çoğu paralı askerlerden meydana geliyordu. Paralı askerler savaşların en kritik anlarında hemen kaçarlardı. Sık sık, özellikle de paralarını alamadıkları zamanlar isyan ederlerdi. Bunların üzerlerinde disiplin kurmak da oldukça zordu. Nitekim Makyavelli, paralı askerleri “Dostlar arasında yürekli, düşman karşısında korkak” kişiler olarak değerlendirir. Köylülerden kurulan birlikler de problemliyordu.

Osmanlı Ordusu

Osmanlı Beyliği'nin askeri gücü başlangıçta diğer Anadolu beylikleri gibi aşiret kuvvetlerinden oluşuyordu. Orhan Gazi devrinde (1324-1362) Vezir Alaeddin Paşa ve Çandarlı Kara Halil tarafından Türk köylülerinden vergi muafiyeti ve seferde günde 2 akçe maaş verilmesi karşılığında yaya ve müselleme (süvari) adı altında bir askeri teşkilat oluşturuldu.

Osmanlı fetihleri artıp, bu birlikler, ihtiyaca cevap vermeyince Hristiyan esirlerden istifade edilerek I. Murad devrinde (1362-1389) bazı Avrupalı yazarların, “şeytan icadı” diye adlandırdıkları Kapıkulu Ocakları kuruldu. Yeniçeri, kapıkulu süvarileri ve topçular gibi birliklerden oluşan kapıkulu askerleri tam profesyonel askerlerdi. Ayrıca tımar sistemi ile yeniçeriler kadar profesyonel olmasa da yine meslekleri sadece askerlik olan sipahi teşkilatı tesis edilmişti.

16. yüzyılda Avrupalı elçi ve seyyahlar, Osmanlı ordusunu öve öve bitiremezler ve kendi ordularının bunlarla baş edemeyeceğini söylerler. Rusya'nın IV. İvan zamanındaki askeri teşkilatlanmasında Osmanlı teşkilatından etkilendiği görülür. Osmanlı ordusundaki disiplin ve liyakat sistemi örnek alındı. Yalnızca Rusya değil Avrupa'daki birçok farklı devlette de Osmanlı ordusunun tesirleri görülür. Uzun süre savaşlarda süvari birlikleri ön plandaydı. Yeniçeriliğin kuruluşuyla birlikte savaşlarda piyadeler ön plana çıkmaya başladı. İspanyollar,

Şarlken döneminde Osmanlı ordusundan ilham alarak “tercios” birliklerini kurdular. İspanyollar ile evlenen İtalyan kadınlarının çocuklarına askerde “yeniçeri” deniliyordu.

Macarlar, 15. yüzyılda “Hussar” adı verilen hafif süvari birliklerini Osmanlı timarlı sipahilerini örnek alarak kurmuşlardı. Osmanlı ordusunu en çok taklit edenlerden biri de Polonyalılar’dı. Polonya ordusu kullandığı kılıca kadar birçok silah ve sistemi Türk ordusundan örnek almıştı.

Osmanlı Devleti 17. Yüzyıldan itibaren yavaş yavaş üstünlüğünü kaybetmeye başladı. 1826’da Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılmasından sonra askerlik sistemini düzenlemek için askere alma kanunları çıkardıysa da bir türlü netice alamadı. Ancak Birinci Dünya Savaşı’na doğru 12 Mayıs 1914’te "Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkatı" adıyla geçici bir askere alma kanunu çıkarıldı. Bu kanunla ülkemizde zorunlu askerlik başladı. Kanunun birinci maddesine göre "Osmanlı hanedanının üyeleri dışında kalan tüm tebaa için askerlik hizmeti zorunlu kılınmıştı". 18 ile 45 yaş arasındaki her erkek askerlik yapmakla mükellefi. Askerlik süresi görev yapılan birliklere göre değişiyordu. Piyade sınıfında süre 2 yıl olarak belirlenmişti. Önceki kanunlardan doğan eksiklikler iyi tespit edildiği ve seferberlik ilan edildiği için Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı ordusunda askerlik yapanların sayısı çok büyük rakamlara ulaştı. Tarihimizde ilk defa 2.850.000 kişiyi askere aldık.

Avrupa Orduları

Avrupa’da orduların durumuna ilk esaslı tenkit Makyavelli’den gelmişti. Makyavelli, Roma askeri sistemi ve klâsiklerini inceledikten sonra, en ideal yolun Roma lejyon sistemini tekrar kurmak olacağı kanaatine varmıştı. Babadan oğula geçen subaylık sisteminin kaldırılıp yerine, yine aristokratların oluşturduğu ancak liyakate dayalı askeri bir sistem kurulmasını teklif etti. Makyavelli, mecburi askerliğe dayanan bir ordu sisteminin kurulmasını istiyordu.

Makyavelli’den sonra Fransa Kralı XIV. Louis döneminde Sebastien de Vauban, bilimsel gelişmelerde ortaya çıkan sonuçları orduda kullandı. Kullanılan yeni silahlar ve bu silahlarla birlikte gelişen yeni savaş organizasyonları muharebelerin şeklini değiştirdi. Özellikle Otuz Yıl Savaşları’nda Avrupa orduları büyük gelişme gösterdiler.

“Sarışın Dev”, yani İsveç Kralı Gustav II. Adolf, çağının askeri stratejisini alt üst etti. Topların piyade ve süvarileri destekleyecek şekilde doğrudan kullanılması, tüfek kullananlar ile süvarilerin birlikte hareketleri gibi taktikler de ilk kez Gustav II. Adolf tarafından Otuz Yıl Savaşları’nda uygulanmıştı. Büyük bir stratejist olan kral, süvari hücumunu da yeniden canlandırmıştı. Süvariler kılıçtan ziyade tabanca ile saldırmaya başlamışlardı. Ayrıca daha önce 7 kilo olduğu için kullanışsız olan tüfeklerin hafifletilerek, kullanımının kolaylaştırılması, fişeğin icadı ve topların hafif ve kullanışlı hâle getirilmesi de Gustav II. Adolf’un

marifetleriydi. Avrupa'da 17. yüzyıl ortalarından itibaren eski Roma lejyonlarında olduğu gibi sıkı disiplin, emir-komuta zinciri ve askerlerin devamlı eğitim gördüğü bir sistem kuruldu.

Osmanlı'da profesyonel askerlik varken Avrupa ordularında paralı askerler ve asillerin gönderdiği birlikler ağırlıktaydı. Osmanlı ordusu 100 bin kişilik bir büyüklüğe ulaşırken Avrupa ordularının çoğu 25-30 bin kişiyi geçmiyordu. Aristokratlar komutan ve onların adamları da askerleriydi. 17. yüzyılda Fransa Kralı XIV. Louis aristokratları sarayında topladı ve asillerin askerlerinden büyük bir ordu meydana getirdi.

Fransa'da profesyonel askerlik Fransız İhtilali'nin bir sonucudur. İhtilal yüzünden Avrupa'da savaş çıkınca "Levee en masse" olarak bilinen ve kitlelerin topluca askere alınmasını öngören kanun 23 Ağustos 1793'te Milli Konvansiyon'da kabul edildi. Bu kanuna göre bütün vatandaşlar askerdi. Genç erkeklerden savaşmaları evli erkeklerden nakliyata ve mühimmat teminine yardımcı olmaları, kadınlardan üniforma ve çadır dikmeleri, çocuklardan bez toplamaları, yaşlılardan ise meydanlarda toplanmaları isteniyordu. Bu uygulama Fransız İhtilal Savaşları boyunca geçerliliğini korumuştur. Bu durum Fransız ordusunun çok büyük bir sayıya ulaşmasını sağladı. Bu yeni sistem Fransa'dan sonra Kıta Avrupası'na da yayıldı.

Osmanlı Savaş Sanayi

10 milyon kilometrekarelik bir coğrafyada büyük bir imparatorluk kuran Osmanlılar'ın harp sanayi olmadan altı asır var olabilir miydi? Bir devletin tarih sahnesinde hem var olabilmesi, hem de önemli rol oynayabilmesi için en başta gelen şart kendi silah sanayiini oluşturmasıdır. Osmanlılar, bunu başardıkları için tarihe damgalarını vurmuşlardır. Gabor Agoston'un "Barut, Top ve Tüfek" isimli kitabında bu konuda teferruatlı bilgi bulunabilir.

Osmanlılar top ve tüfeği icat etmediler ama ateşli silahları geliştirip, öncü rol oynayarak Doğu ve Batı ordularına karşı büyük bir üstünlük kurdular. Fatih Sultan Mehmed döneminden itibaren ateşli silahlar Osmanlı ordusunun vazgeçilmez silahları oldular. Osmanlılar ateşli silahları sadece ithal etmiyor, üretimini de gerçekleştiriyorlardı.

XVI. yüzyılın başlarında Avrupa'da tüfekler ağır ve kullanışsızken, Osmanlı tüfeği kendisine has bir şekil kazanarak, savaşlarda sonucu belirleyen bir silah haline gelmişti. 1526'da Mohaç Savaşı'nın kazanılmasında tüfeğin rolü büyüktü.

İkinci Bâyezid döneminden itibaren Osmanlı askeri tarafından kullanılan tüfekler, özellikle fitilli tüfek mekanizmalarında Avrupa ülkelerinden daha gelişmiş bir teknolojiye sahipti. Osmanlı tüfekleri, hafifliği kadar pratik tetik tertibatıyla da savaşlarda etkiliydi. Tetik mekanizmasının geliştirilmesi Osmanlılar'ın silah sanayiine bir armağanıydı.

Türk Tüfeklerinin metalinin kalitesi Avrupalılar tarafından da övülmüştür. Tüfeklerde kullanılan çelik levhalar, barutun yanması esnasında ortaya çıkan basınca namlunun yüksek mukavemet göstermesini sağlamaktaydı.

Osmanlılar, tüfeği İstanbul'un yanısıra Şam, Cezayir, Kahire gibi imparatorluğun birçok yerinde üretiyorlardı. Osmanlı saray teşkilatında ehlihîref cemaati içinde tüfekçi ustaları vardı. Osmanlı teknik sınıfları içinde Müslüman olsun olmasın işini bilen herkes yer bulabilirdi.

Osmanlı İmparatorluğu, 16. yüzyılda tüfek üretiminde dünyanın önde gelen güçlerinden biriydi. Osmanlı tüfekleri her yerde aranır hâle gelmişti. İran'daki Safevî Devleti, Hindistan ve Endonezya'daki Müslüman emirlikler, hatta Çin bile Osmanlı tüfeğinin peşine düşmüştü. Osmanlı İmparatorluğu, Afrika, Hindistan ve Endonezya'daki Müslüman emirliklere silah ve o bölgelerde Rumî adıyla anılan askeri uzmanlar göndererek, Portekiz ve İspanyollar'a karşı mücadelelerine destek olmuştur. Osmanlı silah ustalarının Çin'deki bilinmeyen ilginç macerasını ise Giray Fidan, Çince kaynaklara dayanarak "Çin'de Osmanlı Tüfeği ve Osmanlılar" isimli eserinde anlatır.

Kanunî döneminde Osmanlı adına Çin'e giden Duo Si Ma ve kardeşi Ba Bu Li'nin içinde bulunduğu elçilik heyeti, yanlarında bir de Osmanlı tüfeği götürmüşlerdi. Giray Fidan, Osmanlı ateşli silahlar uzmanı olarak anılan Duo Si Ma isminin Dursun isminin Çinceleştirilmiş hali olabileceğini söyler. Duo Si Ma, elçilik görevinden sonra Çin imparatorunun yakın muhafız ve İstihbarat teşkilatı olan Jin Yi Wei'ye komutan olarak alındı. Burada Osmanlı kıyafetleriyle görev yaptı ve 40 yıl boyunca üç imparatora hizmet etti.

16. yüzyılın sonlarında Çin'in başı Japon korsanlarla dertteydi. Çin devlet adamlarından Zhao Shi Zhen, Duo Si Ma'dan Osmanlı tüfeğinin inceliklerini kendisine öğretmesini istedi. Duo Si Ma, Osmanlı tüfeğinin inceliklerini Zhao Shi Zhen'e öğretti. Daha sonra birlikte Çin'de Osmanlı tüfeği ürettiler. Zhao Shi Zhen de 1598'de Osmanlı tüfeğinin nasıl kullanıldığını anlattığı resimli Shen Qi Pu'yu (Olağanüstü (Ateşli) silahlar Klavuzu) yazıp, imparatora sundu.

Top dökümhanelerinin en büyüğü İstanbul'da olmakla beraber, Samakov'da, Banyaluka'da, Pravişte'de ve Bilecik'te dökümhaneler vardı. Kuşatma için muhasara altına alan kalenin çevresinde geçici olarak top dökümhaneleri de kurulmaktaydı.

Barut, İstanbul içinde Bakırköy, Atmeydanı, Şehremini ve Kâğıthane'deki baruthanelerde üretildiği gibi, Budin, Tımsıvar Belgrad, Selanik, Gelibolu, Halep ve Kahire gibi birçok şehirde de baruthane vardı.

Kendine Yeten İmparatorluk

Osmanlı İmparatorluğu, silah ve ateşli silahlarda kullanılan hammadelerin üretiminde kendine yeten bir imparatorluktu. Barutun hammaddesi olan güherçileyi (potasyum nitrat) kendi topraklarında Selanik, Yenice Vardar, Vodena, Avrathisar, Florina, Nevrekop, Manastır, Drama, Filibe, Üsküp, Köprülü, Kumanova, Tımışvar, Budin, Çanad, Güzelhisar, Afyonkarahisar, Denizli, Karaman, Akşehir, Konya, Aksaray, Maraş, Erzurum, Diyarbakır, Malatya, Van, Halep, Bilecik ve Antakya gibi imparatorluğun çok değişik bölgelerinde imal ediyordu. Güherçile üretiminde kendi kendine yeten bir devlet olduğu için düşmanlarına karşı en büyük üstünlüklerinden biri de buydu.

Uzun süren savaşlar sırasında Avrupa ülkelerinden silah satın alınmasına rağmen, çoğunlukla kendine gereken silah imparatorluk içinde üretilirdi. Macar Tarihçi Gabor Agoston, 19. yüzyıla kadar Osmanlı silah sanayiinin Avrupa devletleriyle boy ölçüşebilecek derecede üretken ve faal olduğunu söyler. 18. yüzyılın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu'nda silah ve barut üretilmeye devam etmekle birlikte, silahların ve barutun kalitesi Avrupa'da üretilenlerin gerisinde kaldı. Avrupa'da gittikçe modernleşen silah sanayii arayışını açınca, Osmanlı İmparatorluğu 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa ve Amerika'dan büyük miktarda silah ithal etmeye başladı.

Osmanlı Sefer Lojistiği

Osmanlı İmparatorluğu tarihi anlatılırken devamlı olarak yapılan savaşlardan bahsedilir. Ancak Osmanlı ordularının seferlere nasıl çıktıkları üzerinde fazla durulmaz. On binlerce kişilik ordular yüzlerce kilometrelik mesafelere nasıl gitmiştir? Osmanlı seferlerinin lojistiği nasıl gerçekleşirdi? Son yıllarda yapılan araştırmalarda bu tür konular daha fazla çalışılmaya başlandı. Tarihçi Rhoads Murphey IV. Murad'ın İran seferlerini, Caroline Finkel 1593-1606 Osmanlı-Avusturya harplerini, Ömer İşbilir XVII. yüzyılın başlarındaki İran savaşlarını, Ersin Gülsoy 1645-1669 yılları arasında gerçekleşen Girit'in fethini, Yaşar Ertaş 1715'te Mora'nın geri alınmasını, Ahmet Şimşirgil Fazıl Ahmed Paşa'nın Uyvar'ı fethini, Meryem Kaçan Erdoğan, İkinci Viyana Kuşatması'nı, Hakan Yıldız 1711'deki Prut Savaşı'nı, Mehmet İnbaşı ise 1672'deki Kamanıçe seferini araştırdılar.

Bütün bu araştırmalarda, Osmanlı askeri faaliyetlerinin lojistik yönü üzerinde duruldu ve böylece Osmanlı ordularının seferlere nasıl gittikleri yavaş yavaş aydınlanmaya başladı. Bütün Osmanlı ülkesi herhangi bir savaş sırasında anında harekete geçecek alt yapı ile donatılmıştı. Çünkü savaş kararı verildikten sonra alınacak günübirlik kararlarla on binlerce kişiyi harbe götürmek mümkün değildi.

Yollar Temizleniyor, Köprüler Yapılıyor

Osmanlı İmparatorluğu'nda herhangi bir ülke ile savaşmaya karar verileceği zaman padişahın huzurunda bir meclis toplanırdı. Divân-ı Hümâyûn üyelerinin yanı sıra Kaptan Paşa, Şeyhülislâm, Yeniçeri Ağası ve bazı beylerbeyi ve komutanlar da katılırdı. Herkese söz hakkı verilerek fikri alınırdı. İlgililerden ordunun, donanmanın ve hazinenin durumu hakkında bilgi alınırdı. Bir yere savaş açmadan önce de devrin şeyhülislâmı veya önde gelen din adamlarından savaşın meşruluğuna dair fetva alınırdı. Fetva alınıp, savaş kararında ittifak edilince padişahın tuğları Cebehâne'nin önüne dikilirdi. Bundan sonra da bütün Osmanlı ülkesi harekete geçirilirdi. Seferin yapılacağı yöndeki şehirlerde bulunan Osmanlı vali ve kadılarına emirler yazılarak yollar ve köprülerle ilgili yapılması gereken işlerin yerine getirilmesi emredilirdi. Yollar temizlenip, genişletilir, üzerindeki engeller kaldırılır ve on binlerce askerin zorluk çekmeden geçebileceği hâle getirilirdi. Harap köprüler tamir edilir, eğer yıkılan varsa yeniden yapılırdı.

Bu ön tamirlerin yanı sıra sefer esnasında da ordunun önünden giden görevliler yolları düzenler, bataklık yerleri geçişe uygun duruma getirir, köprüleri tamir ederlerdi. Öncüler düzelttikleri yollara işaretler koyarak arkadan gelen ordunun doğru güzergâhı takip etmesini sağlardı.

İnsan ve Hayvanların Yiyecekleri Depolanıyor

En önemli meselelerden birisi de on binlerce kişinin yiyecek ihtiyacının karşılanmasıydı. İnsanların yanı sıra askerleri ve ordunun ağırlıklarını taşıyan hayvanların yemlerinin temini de gerekliydi. Bunun için sefer yolu üzerinde mahalli yöneticilere emirler gönderilir ve onların vasıtasıyla menzil adı verilen belli noktalarda gerekli ihtiyaç maddeleri ambarlarda depolanırdı. Zahire ambarları savaş olmadığı zamanlarda da muhtemel bir savaş ihtimaline karşı devamlı olarak dolu tutulmaya çalışılırdı. Ambarlar için görevlendirilen memurlar buralardaki maddelerin kayıtlarını tutarlardı. Depolanan maddelerin ziyan olmaması için bu ambarların tavan ve duvarlarının sağlam olması, rutubet bulunmaması gerekliydi. Eğer depolardaki yiyecek çürürse, hemen yerine yenisi konulurdu.

Menzillerde toplananlar, un, buğday, bulgur, çavdar, darı, pirinç, arpa, yağ, bal, koyun, tavuk, ekmek, saman, ot ve odun gibi maddelerdi. Sebze ve meyveler de orduda tüketilen maddelerdendi. Bu maddelerden depolanması uygun olmayanlar ise yol boyunca satın alınırdı. Bu maddeler ya devlet tarafından satın alınır ya da Avarız-ı Divâniye ve Tekalif-i örfiye adı verilen vergiler karşılığında halktan tahsil edilirdi. Ordunun ihtiyaç duyduğu maddeler, genellikle sefer yolu üzerinde bulunan bölgelerden temin edilmekteydi. Eğer sefer yolu üzerindeki bölgelerde kıtlık varsa gereken yiyecekler uzak yerlerden satın alınarak getirilirdi. Örneğin, 1578'de İran seferi esnasında Erzurum ve Halep gibi yerlerde meydana gelen kıtlık

yüzünden yaşanan zahire sıkıntısı sebebiyle Rumeli bölgesinden, Boğdan'dan yiyecek maddeleri satın alınmıştı. Devlet savaş zamanlarında satın aldığı yiyeceği piyasanın altında, kendisinin belirlediği bir fiyatla temin ederdi.

Sefer esnasında yiyecek sıkıntısının yaşanması durumunda askerler taşkınlık yapabiliyordu. Ayrıca aç kalacak olan asker çevredeki köy ve kasabalara zarar verebiliyordu. Bu da halkın Osmanlı yönetimine karşı soğuması demekti. Bu yüzden idarecilerin en fazla önem verdikleri hususların başında menzillerde zahire depolanması gelirdi. Yüz bin kişiyi geçen ordularla yapılan seferler, büyük bir disiplin içerisinde cereyan ederdi. Askerler sefer yolu üzerindeki köylülerin tarlalarına ve hayvanlarına fazla bir zarar verilerse, zarara uğrayan kişi orduya gelerek durumunu bildirirdi. Tarlası çığnenmiş veya hayvanı alınmış birisinin zararı devlet hazinesi tarafından karşılanırdı.

Seferlerde Taze Yemek Tercih Edilirdi

Askerlere kuru yiyecekler yerine günlük pişirilmiş yemek verilmesi askerin beslenmesi açısından çok daha önemliydi. Günde iki defa yemek pişirilirdi. Yemeklerin ana maddesi genellikle koyun etiydi. Sığır etine bu dönemde fazla itibar edilmezdi. Bir yıl süren bir seferde 100 bin civarında koyuna ihtiyaç duyulurdu. Ayrıca pirinç gibi maddelerden çorba ile bulgur ve pirinç pilavları da pişirilirdi. Osmanlı ordusunda uzun müddet esir olarak bulunan Kont Marsigli, her bir askere günlük olarak 320 gram ekmek, 160 gram peksimet, 200 gram koyun eti, 160 gram pirinç ve 80 gram yağ verildiğini belirtir.

En önemli ihtiyaç maddelerinden birisi olan ekmek iki türlü temin edilirdi. Ordunun geçeceği bölgelerdeki yerlere emirler gönderilerek ekmek pişirilip hazırlanırdı. Durum ve zaman uygun olduğunda ise ordu içerisinde kurulan fırınlarda pişirilirdi. Ancak ekmek uzun zaman dayanmadığı için peksimet daha çok tercih edilirdi. Sefer güzergâhındaki ambarlarda devamlı olarak peksimet bulunurdu. Peksimet pişirilip, depolandıktan sonra bir sene içerisinde kullanılmamışsa daha fazla saklanılmayıp, yenilenirdi. Ayrıca sefer sırasında yol üzerindeki yerleşim yerlerine emir gönderilerek peksimet pişirtilir ve çuvallara konulup katır ve develerle orduya getirilirdi.

Ordunun içme ve diğer işlerde kullanacağı suları sakalar temin ederdi. Sakabaşı idaresindeki sakalar deri kırbalarla atlar üzerinde suyu taşırlardı. Ordunun ihtiyacı olan barut, gülle, nal, çivi, katran, keçe, çuval, petrol, zift, demir, meşale, kumaş, çadır gibi diğer maddeler de sefere çıkılmadan önce ve sefer esnasında temin edilirdi.

Ordunun ağırlıklarını taşımak için at, katır ve deve kullanılırdı. Yolların uygun olmaması sebebiyle araba fazlaca kullanılmazdı. Araba ve taşıma hayvanları satın alındığı gibi, kira karşılığında da tutulurdu. Ayrıca Tuna, Fırat, Dicle gibi nehirlerden de istifade

edilirdi. Ayrıca Karadeniz ve Ege üzerinden de gemilerle gerekli malzemeler taşınırdı. Ordunun en önemli silahları olan topları taşımak için ise top arabaları kullanılırdı. Osmanlı İmparatorluğu'nda bu işi yapmak için top arabacıları ocağı adı verilen bir teşkilat mevcuttu.

Askerler Toplanıyor

Osmanlı ordusunu meydana getiren askerler ülkenin değişik yerlerinde bulunurlardı. Merkezde, sadece Yeniçeriler ile diğer Kapıkulu askerlerinin bir kısmı vardı. Osmanlı ordusunun çoğunluğunu oluşturan timarlı sipahiler, timar olarak gelirini aldıkları topraklarda yaşarlardı. Bu yüzden timarlı sipahilerin alaybeyleri ve çeribaşlarına emir gönderilerek sefere çıkılacağı için hazırlıklarını yapmaları emredilirdi. Sefere çıkmadan da orduya katılmaları için fermanlar gönderilirdi Taşrada bulunan yeniçeri ve diğer kapıkulu askerleri de onları toplamaya memur edilen görevliler vasıtasıyla orduya getirilirlerdi. Taşrada bulunan askerler sefer güzergâhı boyunca Osmanlı ordusuna katılırlardı. Orduya gelen askerlerin tam teçhizatlı olmaları gerekiyordu. Atları, silahları, zırhları eksiksiz olmalıydı. Yavuz Sultan Selim zamanında orduya katılması emredilen timarlı sipahilere hitaben gönderilen bir fermanla “Tolgası eksik olanın kafasının, kolçağı eksik olanın kolunun kesileceği” belirtilmişti.

Osmanlı ordusu ana hatlarıyla iki sınıftan oluşurdu. Muharip sınıf; Yeniçeriler, sipahiler, timarlı sipahiler, topçular, silahların bakım ve tamirini yapan cebeciler, at ve diğer atların bakımını yapan seyisler vs. Geri hizmet kıtaları, yani destek kıtaları; Bu yardımcı sınıf orduda resmî yazışmaları yapan ve askerlerin çeşitli kayıtlarını tutan kâtip ve hacedân adı verilen bürokratlar, su taşıyan sakalar, aydınlanmayı sağlayan meşaleciler, yollardan geçişi sağlayan köprücü ve kaldırımcılar, mimarlar, sağlık hizmetleri veren cerrah ve tabipler, çadırcılar, ordunun bayraklarına bakan görevliler. Ayrıca ordunun morali açısından çok önemli bir görev icra eden mehter takımı da Osmanlı ordusunun ayrılmaz bir parçası idi.

Osmanlı ordusu içerisinde başta İstanbul olmak üzere çeşitli şehirlerden getirtilen sanatkâr ve esnaflar da bulunurdu. Bunlara “orducu esnafı” veya “orducu” denilirdi. Bunların içerisinde her çeşit esnaf bulunurdu: Ekmekçi, arpacı, aşçı, bakkal, terzi, tellal, sarrac, ayakkabıcı, nalbant, berber, bozacı, kuyumcu, eskici, yaycı, kılıççı, eskici, semerci, manifaturacı, attar, ipekçi.

Parasız Savaş Olmaz

Avusturyalı Mareşal Montecucolli'den Napolyon'a kadar bütün komutanlar, askeri faaliyetler için gerekli olan şeyleri üç kelime de özetlerler: Para, para, yine para. Bir askeri harekâtın finansmanı çok pahalı bir işti. Sefere çıkan orduya merkezden masraflar için bir miktar para verilirdi. Ancak ordunun asıl gelirleri sefer güzergâhındaki yerlerin vergilerinin toplanmasında meydana gelirdi. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nda savaşın devlet hazinesine

maliyetini azaltmak için 'Avarız-ı Divâniyye' adı verilen olağanüstü bir vergi alınırdı. Ayrıca acil para gereken durumlarda devlet ileri gelenlerinden ve tüccarlardan borç alınırdı. Ordunun harcamalarının büyük bölümünü askerlere ödenen maaşlar oluşturuyordu. Avrupalı araştırmacılar ordunun finansmanının sağlanmasında Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupalılar'a göre daha üstün bir konumda olduğunu belirtirler.

Seferler Eyüp Sultan'ı Ziyaretle Başlar

İstanbul alındıktan sonra Osmanlı orduları sefere çıkmadan önce padişahlar, ilk olarak Eyüp Sultan'ı, ardından da atalarının türbelerini ziyaret ederlerdi. Osmanlı padişahları gittikleri türbelerde fakirlere büyük miktarlarda sadaka dağıtırlardı. Sefere padişah gitmiyorsa o zaman ordu komutanlığına atanan serdarlar Eyüp Sultan Türbesi'ne giderlerdi. Ardından büyük bir merasimle padişah ve devlet ileri gelenleri İstanbul'dan yola çıkarlardı. Padişahın yakın maiyetini teşkil eden peykler, solaklar, müteferrikalar bu merasim esnasında göz alıcı kıyafetler giyerlerdi. İstanbullular da bu töreni seyre çıkarlardı. Osmanlı ordusunun sefere çıkışı çok haşmetli olurdu. Rengarenk kıyafetler içerisinde, bayrakları ve silahları ile çeşitli askeri kıtaların geçişi töreni seyreden herkesi hayran bırakırdı.

Seferin yönüne göre, Anadolu tarafında Üsküdar veya Gebze'de, Rumeli tarafında ise Davut Paşa civarında padişahın otağı kurularak birliklerin toparlanması sağlanırdı.

XVI. yüzyılda bir ordunun dinlenme ve lojistik ihtiyaçlarını giderme süreleri çıkarıldıktan sonra bir günde alabileceği yol 15 kilometre idi. Yılın her mevsiminde sefere çıkılamıyordu. Askeri bir harekât bahar aylarında başlayıp, sonbaharın başlarında bitmeliydi. Bu da yaklaşık altı aylık bir süreydi. Düşman topraklarına giden ordunun emniyet altında olması, iase ve ikmalini sıkıntıya düşmeden gerçekleştirmesi için de sefer mevsimi içerisinde merkezine geri dönmesi gerekliydi. Eğer ordu sefer mevsimi bittikten sonra, hâlâ düşman topraklarında kalmışsa, yağışların başlaması ile birlikte perişan olurdu.

Osmanlı ordusu büyük bir disiplin ve sessizlik içerisinde hareket ederdi. Sefer boyunca savaş düzeni bozulmadan yürünürdü. Akşam olduğunda çadırlar kurulur, gerekli ihtiyaçlar karşılandıktan sonra yatılırdı. Konaklama yeri seçiminde sulak ve otlak yerler tercih edilirdi. Bir su kenarı bulunamamışsa, kuyular açılarak su ihtiyacı giderilirdi. Ordu konaklamasında arazinin durumuna göre tertibat alınırdı. Ordu için kurulan on binlerce çadır büyük bir şehir görüntüsü arz ederdi. Çadırlar belli bir düzen içerisinde kurulurdu. Hangi çadırın hangisinin yanında yer alacağı belli kurallara bağlanmıştı. Kurulan çadırlarda askerler yağmurdan ve soğuktan korunurdu. On binlerce kişinin tuvalet ihtiyacının karşılanması da önemli konulardandı. Bu konuda meydana gelecek bir aksama ordu içerisinde çeşitli hastalıkların çıkmasına sebep olabilirdi. Bir diğer ihtiyaç da yol boyunca yıkanma meselesi idi. Bu iki ihtiyaç

için hamam ve hela çadırları vardı. Ayrıca ibadet ihtiyaçları için mescid çadırı, hasta ve yaralılar için hastane çadırı, yiyecekler için mutfak çadırları ve devlet arşivi için defterhâne çadırları kurulurdu. Mescid çadırlarında hem namaz kılınır hem de dini görevliler tarafından vaaz verilirdi. Bu vaazlarda gazanın kazandıracağı sevaplar ile şehadet anlatılarak askere şevk verilirdi. Padişah ve devlet ileri gelenlerinin çadırları ise birer saray gibi büyük ve muhteşem olurdu.

Gece uyandıktan sonra sabah gün ağarmadan yürüyüş için hazırlıklar yapılırdı. Meşalelerin ışığı altında yapılan hazırlıklardan sonra güneşin doğmasıyla birlikte yürüyüş tekrar başlardı.

Seferin yapılacağı bölgeye yakın bulunan Osmanlı idarecileri casuslar vasıtasıyla bilgi toplarlardı. Düşman topraklarına yaklaşılmca savaş divânı toplanır ve ne yapılacağı tartışılırdı. Hangi yoldan nasıl gidileceği, hedef bir kale ise nasıl bir kuşatma taktiği izleneceği belirlenirdi. Eğer düşmanla bir meydan savaşı yapılacaksa nasıl bir düzen alınacağı konuşulurdu. Bu savaş divânlarında serhat bölgelerin valilerinin fikirlerine tecrübelerinden dolayı önem verilirdi.

Saldırılacak ülkeye ilk olarak akıncılar veya Kırım Tatarları gönderilirdi. Akıncılar girdikleri ülkelerde küçük gruplara ayrılarak yağma ve tahrip faaliyetlerinde bulunurlardı. On bin kişilik bir akıncı birliği beşer kişilik iki bin vurucu tim hâlinde düşman ülkesine girerek, her tarafi tahrip edip, korku salardı. Küçük birlikler hâlinde oldukları için yakalanmaları ve engellenmeleri de kolay değildi. Akıncı tahribatından sonra tertibat alınarak, düşman kuvvetler beklenilirdi. İki ordunun bir sahrada karşılaşmasıyla sıra kozların paylaşılacağı meydan savaşına gelmiş olurdu.